מנורת המאור — תורה ודרך ארץ

לעולם ילמוד אדם תורה ודרך ארץ, כדי שיהיה אהוב וחביב למעלה ולמטה. שכל תלמיד חכם שיש בו תורה ודרך ארץ הב"ה מתקדש על ידו והתורה מתעלית. כדגרסי' במ' יומא בפרק יום הכפורים, ת"ר ואהבת את ה' אלהיך, שיהא שם שמים מתאהב על ידך. שכשאדם קורא ושונה, ומשמש תלמידי חכמים, ומשאו ומתנו באמונה, ודיבורו בנחת עם הבריות, אומרים עליו הבריות, אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, ראיתם פלוני שלמד תורה, כמה נאים דרכיו וכמה מתוקנים מעשיו. עליו הכתו' אומר ויאמר אלי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. אבל בזמן שאדם קורא ושונה, ומשמש תלמידי חכמים, ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דברו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרין עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, אשריכם בני אדם שלא למדו תורה, ראיתם פלוני, כמה מקולקלין דרכיו וכמה מכוערין מעשיו, עליהם הכתו' אומר עם ה' אלה ומארצו יצאו. וכל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום, מבזבזין נכסיו, וגולה מארצו ומארץ מולדתו, וימות בארץ נכריה, ומתים גוזליו, ותורתו משתכחת מפיו, שכן מצינו באלימלך בימי שפוט השופטים, שמת הוא ובניו ונכרת זרעו מן העולם. ולא עוד אלא שמחלל שם שמים ושם אביו ושם רבו, וגורם שם רע לו ולבנו ולבן בנו עד ארבעה דורות, ומרבה מחלוקות, כמו שאפרש לקמן בע"ה בפרק דרך ארץ.

לעולם ישתדל אדם לקבוע מקום לתורתו, ולא יהיה רגיל ללמוד היום במקום אחד ומחר במקום אחר. כדגרסינן במ' ברכות בפרקא קמא, א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי, כל הקובע מקום לתורתו אויביו נופלין תחתיו, שנא' (שמואל ב ז, י) ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו לשכון תחתיו ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו. אמ' רב חסדא, מאי דכתי' (תהלים פז, ב) אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, אמ' הב"ה לישראל, אוהב אני שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות. והיינו דאמ' ר' חייא בר אבא, מיום שחרב בית המקדש אין לו להב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. אמ' אביי, מריש הוה גריסנא בינו ביתאי ומצלינא בבי כנישתא, כיון דשמעי להא דאמ' ר' חייא בר אבא משמיה דעולא, לא הוה מצלינא אלא ביני עמודיא דהוה גריסנא. ר' אמי ור' אסי, אע"ג דהוה להו תריסר בי כנישתא בטבריא, לא הוו מצלי אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי. וגרסי' במ' מכות בפרק אלו הן הגולין, א"ר יהושע בן לוי, האי דכתי' (תהלים קכב, א) שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. אמ' דוד לפני הב"ה, רבונו של עולם, שמעת בני אדם שאומרים, מתי ימות זקן זה ויבא שלמה ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל ושמחתו. אמ' לו הב"ה, כי טוב יום בחציריך מאלף, טוב יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה לפני, מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב על גבי המזבח.

וצריך תלמדי חכם שתהיה תורתו שגורה בפיו, ויהיה שואל כענין ומשיב כהלכה, ויאמר על הן הן ועל לאו לאו, ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי, ועל מה שלא הבין יאמר לא הבנתי. ויזהר עד מאד שלא יטעה בהוראה, ונמצא מטהר את הטמא ומטמא את הטהור, ומתיר האסור ואוסר את המותר. ויהיה תלמודו מסודר בפיו, כדי שישיב לשואל כהוגן. כדגרסינן במ' קידושין בפרקא קמא, ת"ר ושננתם לבניך, שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך, שאם ישאל אותך אדם אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור מיד, שנא' (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא, ואומר אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער. א"ר חייא בר אבא, אפי' אב ובנו, הרב ותלמידו, מתעסקין בתורה בשעה אחת נעשו אויבים זה לזה. אמר רבא, ואין זזין משם עד שנעשו אוהבים, שנא' (במדבר כא, יד) ואת והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא בסופה. וגרסי' בפרקא קמא דמסכת תעניות אמ' ריש לקיש, אם ראית תלמיד חכם שתלמודו קוהה עליו כברזל, בשביל משנתו שאינה סדורה בפיו, שנא' (קהלת י, י) והוא לא פנים קלקל, מאי תקנתיה, ירבה בישיבה, שנא' (קהלת י, י) וחיילים יגבר. ריש לקיש מסדר מתניתין ארבעין זמנין, כנגד ארבעים יום שניתנה בם תורה, והדר עייל קמיה דר' יוחנן. רב אחא בריה דרב אהבה מסדר מתניתין ארבעה ועשרים זמנין, כנגד ארבעה ועשרים ספרים, והדר עייל קמיה דרבא. וגרסינן במ' עירובין בפ' כיצד מערבין, ת"ר כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה, נכנסו בניו שנה להן משה פרקן, נסתלקו בניו, אלעזר יושב לימין משה, לשמאל אהרן. ר' יהודה אומר, לעולם אהרן לימין משה הוא חוזר. נכנסו זקנים ושנה להם פרקן, נכנסו כל כהנים ושנה להם פרקן. נמצא ביד אהרן ארבעה, ביד בניו שלשה, ביד זקנים שתים, ביד כל העם אחת. נסתלק משה, שנה מהם אהרן פרקן, נסתלקו בניו, שנו להם זקנים פרקן. נמצא ביד כל אחד ארבעה. מכאן אמ' ר' אלעזר בן עזריה, חייב אדם לשנות תלמידו ארבעה, קל וחומר מאהרן, ומה אהרן שלמד ממשה ומשה מפי הגבורה ארבעה, הדיוט מפי הדיוט על אחת כמה וכמה. ר' עקיבא אומר, מנין שחייב אדם לשנות לתלמידיו עד שילמדנו, ת"ל ולמדה את בני ישראל. ומנין שילמדנו עד שתהא שגורה בפיו, ת"ל שימה בפיהם. ומנין שחייב אדם לסדר תלמודו ארבעה פעמים קודם שילמוד אותו ברבים, שנא' (איוב כח, כז) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה, והדר ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה. מעשה בר' עקיבא שהיה בבית הכנסת, וקרא לו שליח צבור לעלות ולקרות בתורה, ולא קרא, מפני שלא סידרה קודם. וכל הלמד תורה ואינו חוזר לשנות בה, דומה למי שזורע ואינו קוצר.